

DE DIENSTBODE UIT HET MIDDEN DER VORIGE EEUW

MEVROUW KUYPER—VAN OORDT schetste onlangs in Timotheüs een dienstbode uit het midden der vorige eeuw.

Het is te begrijpen, dat een dochter van een Rotterdamschen groot industrieel deze meisjes anders bekijkt dan ik, die op mijn veertiende jaar als kind verkeerde in het huis van de in Rotterdamsche Reveilkringen zoo gunstig bekende „tante Kee.” Geboren in 1818, jong getrouwd met een man, die nooit meer dan zes gulden in de week verdiende, moeder van zeventien kinderen, werkster uit nood bij de elite van Rotterdam, kon je uit haar mond een andere stemming beluisteren dan die, welke mevrouw Kuyper als juffrouw Van Oordt bij de dienstboden der grootouders onderkende.

Tante Kee, *het* type van een kranige, eigengereide, bovenal waarachtig vrome volkswrouw, sprak altijd met *onverholen* verontwaardiging over het lot der dienstboden, ook in Christelijke kringen.

Wat leden die meisjes een kou! 's Morgens, zooals mevrouw Kuyper aanhaalt in de kamers, overdag in de bijkeukens, op gangen en trappen. Men stookte talhout op open vuurwagens, kookte in roodkoperen pannen of blank geschuurde ijzeren potten. „Je huilde als je de handen dier meisjes zag: kapot gebeten in

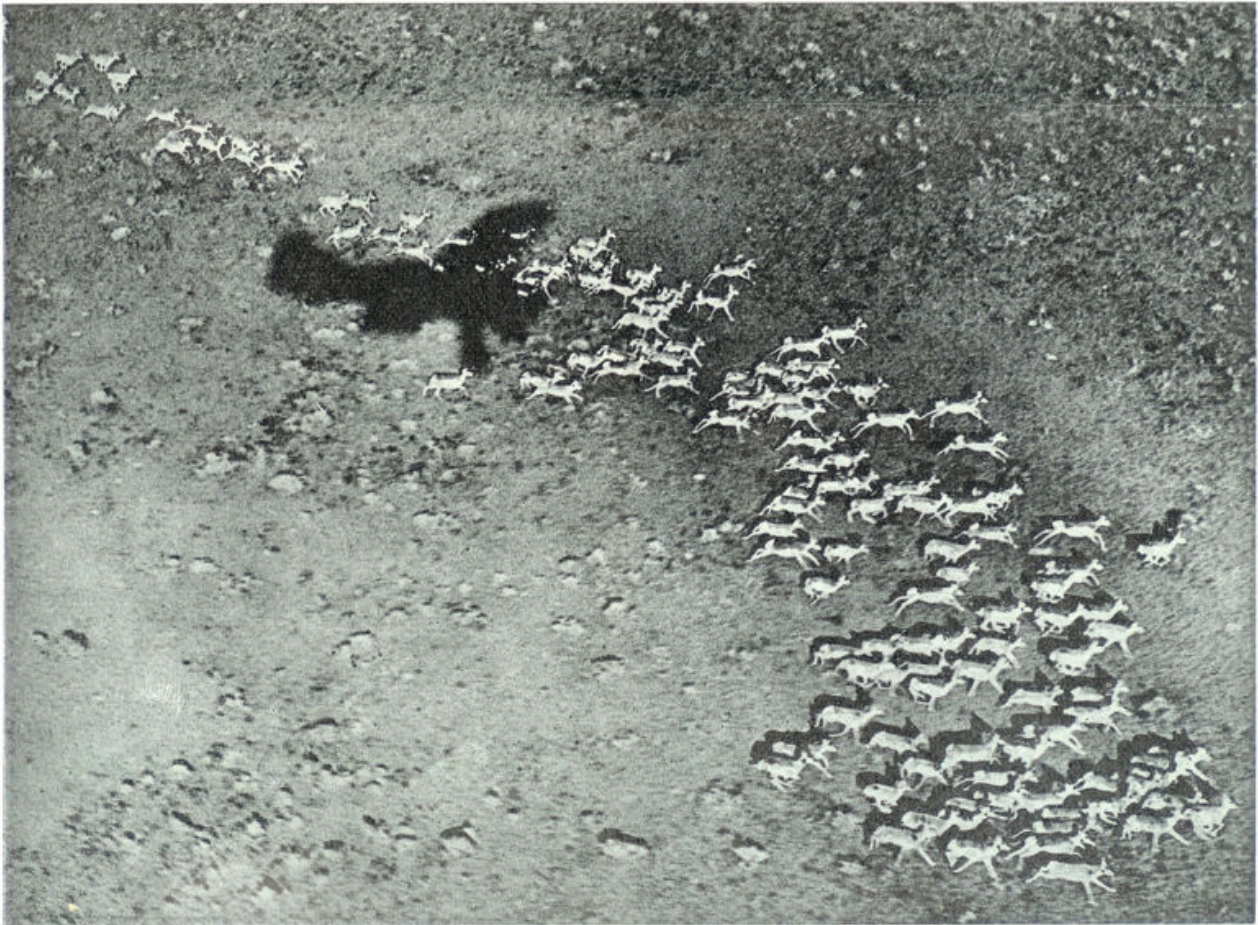
ijskoud water door azijnzuur en zeep. Alle tinnen kookgerei werd nat onderhouden. Nooit eenig vuur in de keukens dan de vuurwagen en het steenen fornuis, vol roostertjes, waarop doovekoolen gloeiden.”

„Het voedsel?” We luisteren verder naar tante Kee. Een stuk vleesch, *boeuf*, gebraden voor de heele week. Op 't laatst leek het roggebrood.

Keukenboter, brood, suiker, aardappelen en groente! Zelfs de kommen moesten in grofheid en leelijkheid verschillen van de kopjes voor „boven.”

Het is waar, de meisjes toonden haar ontevredenheid niet, de *rede* hield haar gevangen. Of er tevredenheid was? Kunnen een man en vrouw tevreden zijn, als je van zes gulden per week leven moet in een éénkamerwoning op een steenen vloer? Eén bedstede voor de ouders, de krib voor een kleine aan het voeteneind. Bedsteden in verdiepingen voor de kinderen.

De meisjes tevreden! Ik zelf hoorde als kind een keukenmeid tegen mijn vader, een aardappelhandelaar, in 1878 vertellen: „Je hebt keuken- en goeie aardappelen geleverd, hè? Nou, ik schil eerst voor *ons*, drie dienstboden met den knecht en voor *boven* de goede aardappelen op. Bet doet ze op. Mevrouw vraagt verbaasd: „Wat zijn dat voor aardappelen, zoo glad en geel.” „*Keukenaardappelen*, mevrouw.” „Roep Mina,” beveelt mevrouw. De keukenmeid komt. „Je hebt verkeerde aardappelen boven gegeven. Die lusten wij niet.” „Wij ook niet mevrouw,” antwoordt Mien

Een groote kudde wilde springbokken op de vlucht voor een vliegtuig, waarvan men de schaduw op de foto ziet.

lakoniek. „Je schilt voortaan voor ons de goede.” „Dat kan niet, die zijn op, mevrouw.”

De keukenmeid, die haar vak verstond, kreeg niet gedaan. Zóó was de echte stemming van vele dienstboden.

Natuurlijk waren er ook gedweë naturen. Maar de grondstemming van „het mindere volk” (ellendig woord toch) was: angst, ontzag. Soms uit vreeze des Heeren.

Ik voor mij geloof, dat de ontevredenheid, die in mijn jeugd (1869) naar buiten kwam, wel terdege is aangewakkerd en lucht heeft gevonden in de harde behandeling der mannelijke en vrouwelijke ondergeschikten in het midden der vorige eeuw. M. G. BAKHOVEN-MICHELS

EEN INTERESSANT TYPE?

WONDERFONTEIN IS WEL MOEILIK TE vinden. Na veel omzwervingen is Meester daar eindelijk aangekomen. Het is de laatste dag van de vakantie en den volgenden morgen moet hij aan een nieuwe school zijn werk beginnen. Na het avondeten zit hij met zijn kostbaas uit te rusten op de stoep voor het huis, vanwaar men een mooi, ruim uitzicht over een tamelijk diepe vallei heeft. Koel waait een Zuidenwindje, dat aangenaam aandoet na de drukkende hitte van den dag. Rechts tegen een bult staat een klein wit huisje. De kalk tusschen de steenen is er grootendeels uitgeregend, het riet is zwart en stuk van ouderdom. Als het regent, zal het water wel met stralen naar binnen loopen. Het huisje is onbewoond. Meester had het 's middags gezien, toen hij er langs kwam.

„En watter pondokkie is daardie?” vroeg Meester, nadat hij naar alles en nog wat geïnformeerd had, wijzend op het huisje in de vallei.

„Dat is die huisie van Klaas Schoeman. Hy woon nie meer daar nie. Dis een baie ongelukkige man. Hy is mal en nou is hy opgeneem op Swartkop by Pretoria. Hy kon nie meer hier bly nie. Ek dink, hy het van hartseer mal geword. Twee jaar gelede het hom 'n groot slag getref. Sy vrou en dochtertjie het omgekrom in Klipspruit se drif. Sy was weggeweest met die kar. Onderwyl het dit so baie gereent, dat die spruit oorvol was. Wat er toe gebeur het, weet niemand nie. Dit kan wees, dat die kar deur die sterk stroom meegesleep is, of dat hy oor een klip gekantel is. Die vrou en kind en perde, hulle het almal verdruk. Klaas Schoeman was sinds die tyd nie meer reg nie en moes na die malhuis.”

Aan het einde van het schoolkwartaal zou Meester eenige dagen van de vakantie op Pretoria doorbrengen om de jaarvergadering van de onderwijzersvereniging bij te wonen. Freek Schoeman had hem gevraagd, bij gelegenheid eens naar zijn broer op Swartkop te gaan kijken en te hooren, hoe het met hem ging. Meester, die nog nooit in een krankzinnigengesticht op bezoek was geweest, maar toch wel nieuwsgierig was om te zien, hoe zoo'n inrichting er van binnen uitzag, beloofde het te zullen doen.

Op een middag is Meester er heengegaan. Spoedig zag hij uit de bus de groene daken van het gesticht, blakend in de zon. Een hoog rasterwerk was er om heen. Daarbinnen om de gebouwen waren grasvelden en voetpaden, waar verschillende patiënten liepen te wandelen. Aan hun houding en manieren van doen was duidelijk te zien, dat die menschen niet geheel normaal waren. Binnengelaten, gaat een verpleger met Meester mee en wijst hem een man aan,

die in de brandende zon onafgebroken zit te staren op een kaart in zijn hand. Het is Klaas Schoeman.

Meester en de verpleger gaan dicht bij hem staan. Hun schaduw valt op de kaart in de hand van den man. Met angstig-knippende oogen kijkt Schoeman op en als hij die twee ziet staan, wenkt hij met zijn hand om wat opzij te gaan staan. De verpleger vertelt, dat Schoeman nooit wil hebben, dat er eenige schaduw op zijn handen valt. Dan wordt hij lastig en kwaad. Vooral 's avonds, wanneer de zon onder is, heeft men de grootste moeite om hem naar binnen te krijgen.

Meester stapt wat naderbij om te zien, wat Schoeman in zijn handen heeft. Het is een familieportret: een man, een vrouw en een klein meisje. En met zijn vinger de personen aanwijzend, prevelt Schoeman: „Ek... Hettie... Miempsie... Miempsie... Hettie... Ek...”

Meewarig kijkt Meester den man aan. Welk een groote tragedie speelt zich misschien in het binnenste van Schoeman af. Zal hij iets tegen hem zeggen? Maar waarover moet hij met den ongelukkigen man praten? „Solank die son skyn, is hy partymaal tamelik helder,” zeide de verpleger.

Tenslotte verbreekt Meester het stilzwijgen.

„Schoeman, ek is die Meester van Wonderfontein!”

Met wazigen blik kijkt Schoeman hem aan. „Wonderfontein?... Wonderfontein?... Jy die Meester van Wonderfontein?” en alsof diepverborgen herinneringsbeelden te voorschijn komen, vervolgt hij: „As jy die Meester is, dan ken jy vir Miempsie. Sy het in Standerd twee gesit. Ag, die kind kon tog al te mooi leer. Sy het altyd so mooi haar resitaties opgesê. Jy het vir haar geleer? Nou is Miempsie dood. Kyk, hier is Miempsie... Hettie... Ek... Hettie... Ek... Miempsie... Hettie is ook dood. Meester weet mos. Hulle het met die kar gaan kuier by ouboet Faan. Meester weet, op Singleton. Hulle het nie meer na die huis teruggekrom nie... Die kar nie, die perde nie, Hettie nie, Miempsie nie... Dood is hulle... Laier het ek hulle gevind onderkant die spruit, toe die water afgeloop het... Baie het ek aan hulle gedink. My kop is daar seer van...”

En bij die woorden trekt het vel van zijn voorhoofd diepe rimpels. Eenige tranen dringen te voorschijn uit de toegeknepen oogen en zijn neusvleugels trillen van zenuwachtigheid.

Stilzwijgend staat Meester bij hem, denkend aan de macht van den vorst der duisternis, die dezen man gevangen heeft. Voor Schoeman was de last des levens te zwaar geworden. En toch, God meent het goed met al Zijn kinderen. Gelukkig, dat er voor zulke rampzaligen nog inrichtingen openstaan, waarin deze ziekte het normale is en de geneesheeren en verplegers de abnormalen in zoo'n omgeving zijn. De menschen kunnen door een liefderijk en tactvol optreden de ellende heel wat verzachten. Maar hen ook volkomen genezen? Dit kan alleen Hij, de groote Medicijnmeester van de lijdende menschheid.

Terwijl deze gedachten door Meesters hoofd gingen, kwamen eenige jongelui in witte jassen aangelopen. Het waren medische studenten.

„Kijk, hier is nog 'n interessante tiepe!” zegt een van hen, zich naar Schoeman wendend.

Meester ging nu maar liever heen. Had hij het goed verstaan: „Hier is nog 'n interessante tiepe?”

's Avonds, onder hevig verzet, wordt Klaas Schoeman met de grootste moeite naar zijn isoleer-cel gebracht.

L. J. R. KALMIJN